

Erfgoednummer: L08

Dal van het Oude Grachtje

Landschapstype: Beekdalen en broeken - langgerekte laagte

Feitelijke gegevens

Adres: Gebied gelegen tussen Biltseleen en de Jachthuislaan

Waardering: Hoog

Datering: Vanaf de laatste IJstijd

Begrenzingskaart van het Dal van het Oude Grachtje

Stedenbouwkundig-landschappelijke ontwikkeling

Het Soester of Oude Grachtje is een verlenging van de beek die al sinds de IJstijd tussen de Soester Venen en de Eem liep. Het gebied eromheen vormt een lagergelegen landschappelijk deel, dat tussen de hogergelegen delen van de kern van Soest en Soestdijk doorsteekt. Dat het gebied lager ligt, is met name zichtbaar in het grondgebruik. Het hoogteverschil is visueel niet altijd zichtbaar (hoogteverschillen zijn vanaf de Eng richting 't Hart wel waarneembaar in sommige wegen, die naar beneden lopen). Het Oude Grachtje zelf vormde de hoofdafwatering van het veengebied naar de Eem en de resterende delen hebben tot op de dag van vandaag een stevige stroming. Tegenwoordig ligt dit gebiedje ingeklemd tussen de Biltseweg en de in de jaren 70 aangelegde Jachthuislaan. De loop van het Oude Grachtje is anno 2024 nog te volgen langs de Jachthuislaan en de straat Colenso (bron: Lagers en Kruidenier 2006, 45-47 en Sebregts 2024, p. 16-17).

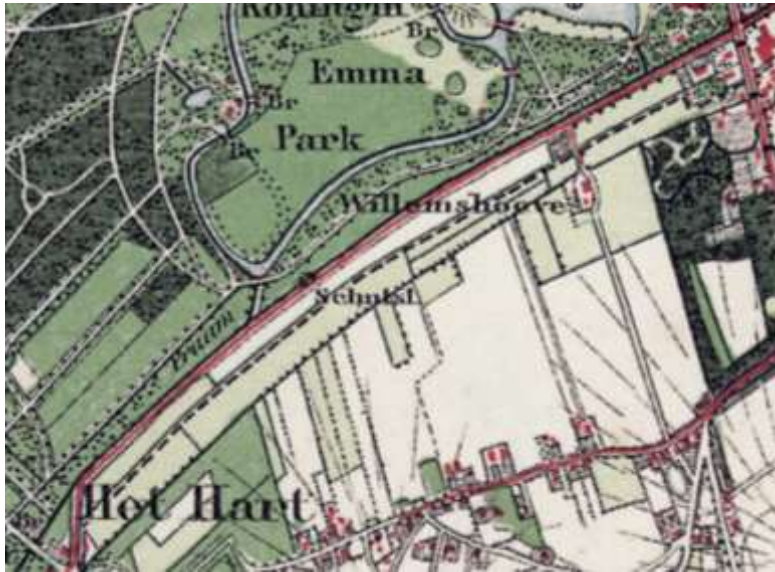
In 1239 kreeg het kapittel van Sint Jan te Utrecht van de elect Otto toestemming tot het graven van een wetering ter bevordering van het ontginnen van het veen. Het betrof niet het graven van een heel nieuwe wetering, maar van het verbreden en kanaliseren van het Oude Grachtje. In 1398 verbeterde de turfvaart door de aanleg van een meer noordelijk tracé: de Praamgracht (of Pijnenburgergrift). Daarmee verloor het Oude Grachtje ook zijn rol in de turfvaart, maar niet als onderdeel van de afwatering van het veen.

Het dal van het Oude Grachtje is altijd onbebouwd gebleven en binnen de landschappelijk-stedenbouwkundige opzet van Soest als afwijkend verkavelingspatroon zichtbaar gebleven. Rond 1850 is op de topografische militaire kaart het licht gebogen gebied duidelijk herkenbaar tussen het bos van het Paleis Soestdijk (noordwest-zijde) en de veenontginningen (zuidoost-zijde). 50 jaar later is dat nog niet veel anders. Ook dan valt met name de afwijkende structuur sterk op. Net als de ten zuidoosten ervan gelegen Soester Akkeren (zie factsheet over dit gebied) is het gebied dan in gebruik als wei- en hooiland. De lage, nattere ligging is hiervoor de aanleiding. Weer 50 en 100 jaar later, respectievelijk in 1950 en 2000, is er nog steeds weinig veranderd aan het gebied met een globale zuidwest – noordoost oriëntatie.

Op de topografische kaartbeelden lijkt er daarnaast sprake te zijn van weinig verkavelde percelen. Een detail van een van de luchtfoto's, die genomen zijn door de RAF aan het einde van WOII, laat zien dat er voor het aanleggen van de Jachtlaan wel sprake was van percelering in het gebied in de vorm van sloten. Wat hierop ook zichtbaar is, is dat het gebied onderdeel is geworden van het agrarische areaal van de boerderijen in de Soester Akkeren. De slagschaduw op de foto toont aan dat er langs de perceelsranden bij sloten, die evenwijdig aan de oriëntatie van het gebied liggen, lage struiken en bomen aanwezig zijn.

Topografische militaire kaart 1850 (topotijdreis.nl). Op de kaart is de ligging van het Dal van het Grachtje goed waarneembaar als gevolg van de afwijkende perceelsrichting van het gebied en de afwezigheid van beboste terreinen.

Topografische kaarten van boven naar beneden en volgende pagina: uit 1900, 1950 en 2000 (topotijdreis.nl). Gedurende anderhalve eeuw verandert er weinig in het gebied. De afwijkende richting, die globaal zuidwest – noordoost is georiënteerd blijft leidend in de landschappelijk-stedenbouwkundige opbouw van het gebied.

Detail van een
luchtfoto van de
RAF, 23 maart
1945 (bron:
<https://library.wur.nl/WebQuery/geoportal/raf>)
Het gebied
tussen de rode
lijnen is een
deel van het
Dal van het
Oude Grachtje.
Hierop is een
duidelijke
percelering met
sloten te zien.

Een detail van
een meer
recente luchtfoto
uit 2023
(Topotijdreis.nl)
laat zien dat er
met name nog
een grove
blokverkaveling
aanwezig is,
maar dat de
lange sloot
evenwijdig aan
de richting van
het Dal van het
Oude Grachtje
niet meer
bestaat. De gele
lijn geeft de
positie aan waar
het detail van de
RAF-foto zich
bevindt.

Tuinderij met een tijdelijk karakter in het gebied van het Dal van het Oude Grachtje.

Een luchtfoto uit 2023 geeft inzicht in de huidige percelering van het gebied. In de afgelopen 70 jaar is de lange tussensloot die evenwijdig aan de zuidwest-noordoost-oriëntatie liep, gedempt. Alleen haaks op die oriëntatie staande sloten zijn behouden gebleven, waarbij er langs enkele van deze sloten houtwalleetjes zijn gerealiseerd. Aan de zijde van de Jachthuislaan zijn op de randen van de percelen en bij de dammen over de sloot ter plaatse van het Oude Grachtje ook lage bomen (struweel) geplant, die inmiddels een zekere mate van ouderdom hebben. Het open karakter is daarnaast behouden gebleven. Het gebied wordt nog steeds hoofdzakelijk gebruikt voor agrarische doeleinden (wei- en hooilanden). Daarnaast is in de afgelopen jaren een kleinschalige tuinderij in het gebied ontwikkeld met een tot op heden tijdelijk karakter.

De aanleg van de Jachthuislaan in de jaren 70 heeft een brede laan aan het gebied toegevoegd, die met zijn zware laanbeplanting een landelijke en historische uitstraling heeft. Deze doet als secundaire infrastructuur dienst, naast de Biltseweg die vooral voor snel verkeer is bedoeld.

De in de jaren 70 aangelegde Jachthuislaan is voorzien van bomenrijen, waardoor deze een landelijke en monumentale uitstraling heeft gekregen als nieuwe toevoeging in het Dal van het Oude Grachtje.

Langs de randen van de percelen aan de zijde van de Jachthuislaan zijn de percelen begroeid met struweel en bomen. Op de scheiding van twee percelen is op sommige plekken ook struweel aangebracht.

De beplanting op de randen van de percelen is vaak zwaarder op de plek waar de dam over de sloot heen gaat. Achter de beplanting is de openheid van de wei- en hooilanden duidelijk waarneembaar.

Ruimtelijke Karakteristieken

- Zuidwest-noordoost – oriëntatie van het gebied, dat daarmee duidelijk afwijkt van de omliggende gebieden.
- Blokvormige verkaveling, die als restant van een fijnmaziger verkavelingspatroon is overbleven.
- Het nog aanwezige slotenpatroon.
- Openheid van het gebied.
- Weidse doorzichten vanaf de Biltseweg en de Jachthuislaan richting het gebied.
- Beplanting langs de kavelsloten en langs de percelen aan de zijde van de Jachthuislaan (voornamelijk ter plaatse van de dammen over de sloot) waartussen open weilanden zijn gelegen.
- Tussen twee wegsloten in gelegen Jachthuislaan met een smal wegprofiel en monumentale laanbeplanting als nieuwe secundaire infrastructuur voor langzaam verkeer.
- De sloot langs de Jachthuislaan die een restant is van de loop van het Oude Grachtje.
- De loop van de Jachthuislaan, die de loop van het Oude Grachtje volgt.
- De relatie van de boerderij met het gebied en Soestdijk.

Waardering

Het Dal van het Oude Grachtje is van hoge cultuurhistorische en landschappelijke waarde. Dit komt door de afleesbaarheid van de oorspronkelijke rol van het gebied binnen de gemeente Soest (en

Baarn). Het feit dat het dal in de stedenbouwkundig – landschappelijke inrichting van de gemeente Soest als een langgerekt, (in cultuur gebracht) landschappelijk element is behouden is eveneens van hoge waarde. De ouderdom, de zeldzaamheid en de herkenbaarheid/ afleesbaarheid van de geschiedenis van het gebied versterken de waarde. Het feit dat de kavelsloten, die evenwijdig aan de oriëntatie van het gebied liepen door de eeuwen heen zijn gedempt doet daar weinig aan af. De herkenbaarheid van het Dal als onderdeel van het agrarisch areaal van de boerderijen aan de Soester Akkeren heeft een positieve uitwerking op de waardering, als herinnering aan de ontwikkeling van het gebied. De aanwezigheid van agrarisch groen op de randen van percelen is in ieder geval een ontwikkeling van de afgelopen eeuw en draagt bij aan de hoge waardering en de herkenbaarheid van het gebruik van het gebied. De Jachthuislaan, die de Soester Akkeren nu scheidt van de wei- en hooilanden in het Dal van het Oude Grachtje, geeft de begrenzing van het Dal van het Oude Grachtje aan en heeft een hoge waarde als tracé van het Oude Grachtje waar ook restanten van het Oude Grachtje nog aanwezig zijn. De weg heeft een intrinsieke waarde door de wijze waarop deze is aangelegd met de monumentale bomenrij en de brede, zachte en groene bermen. Hierdoor draagt hij bij aan de beleefbaarheid van zowel de Soester Akkeren als het Dal van het Oude Grachtje. Om deze reden heeft de Jachthuislaan binnen het gebied een middelhoge waardering.

Bronnen

- Hilhorst, J.H.M. en J.G.M. Hilhorst, Soest, Hees en De Birkt van de achtste tot de zeventiende eeuw, Hilversum 2001.
- Lägers, H. en M. Kruidenier, Soest, geschiedenis en architectuur, Utrecht/Zeist 2006.
- Sebregts, L., Cultuurhistorische verkenning en waardestelling Stedenbouw en bouwkunst gemeente Soest, Utrecht.
- Topotijdreis.nl.
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.